

ДА ТРЭЦЬЯГА З'ЕЗДА ПІСЬМЕННІКА У БЕЛАРУСІ

Ул. КОРБАН

Увага байцы

У апошнія гады ў нашай літаратуры аддаецца больш увагі сатыры і гумару, асабліва байцы. Нават пісьменнікі стараўшага пакалення, як М. Клімовіч, паспрабавалі і даволі ўдала, свае сілы ў гэтым жанры. На некалькі баек напісалі М. Танк, А. Вялюгін і іншыя. І ўсё-ж над гумарыстычнымі і сатырычнымі творами ў нас працягваюць пераважаць маладыя пісьменнікі. Чытачам вядомыя байкі Э. Валасевіча, М. Скрыпкі, В. Маўскага. З цікавымі сатырычнымі вершамі выступіў і на гэтым годзе на старонках «Вожыка» нашыя пісьменнікі. Чытачам вядомыя байкі Э. Валасевіча, М. Скрыпкі, В. Маўскага. З цікавымі сатырычнымі вершамі выступіў і на гэтым годзе на старонках «Вожыка» нашыя пісьменнікі. Чытачам вядомыя байкі Э. Валасевіча, М. Скрыпкі, В. Маўскага.

наў секцыі сатыры і гумару доўга спрачаліся, ці трэба дапуськаць у байку асоль і калас. І, як ні дзіўна, некаторыя пісьменнікі схільны былі раіць байкапісцам абыходзіцца без «жыўнасці». Па-мойму, разважанне аб неабходнасці алегоры ў байцы з'яўляецца спробай адмаўляць неабходнасць самой байкі. Галоўнае не ў аслахнасці алегоры, а ў тым, каб алегорыя была на прадстаўніках жывельнага свету. Можна абыходзіцца і без іх. Але там, дзе трэба, нельга забываць і аб жывёлах. Калі Крылоў пісаў «Дзямянуву юшку», ён абыйшоў персанажамі людзей. Калі-ж ён узяў за «Квартэт», тут ужо без асоў і калас абыходзіцца нельга было. Персанажы ў байцы патрабуюць такіх, каб яны аднавілі адзуду аўтара і развіццё пады. Адытаваць ад байкі жывёл пачыста нельга, бо над гэтым хаваецца адмаўляе алегоры, самай байкі.

Правільна на пытанні байкі выказаўся Н. Пашкевіч у рэцэнзіі «Жанр працягвае» («Полымя», № 4, 1954 г.). Ён піша: «Пасля плённай работы Кандрата Браўншэйфа ў галіне байкі, на гэты жанр у беларускай літаратуры надыйшлі доўгія неўрадлівыя гады. Байка на сутнасці знікла са старога пераходнага друку. Прычым гэта стала пераходнага друку ўсё трэба шукаць у існаўшай неадаптанцы ролі сатыры ў нашым грамадскім жыцці. З другога боку, гэта ішло ад няправільных уяўленняў, быццам байка, як літаратурны жанр з алегорычнасцю, інакшасказальнасцю ён вяртаўся ў нашым грамадстве, дзе адкрыты прастор для свабоднай крытыкі, з'яўляецца непатрабнай умоўнасцю». Гэта быў адзак таварышам, які паднімаў руку на алегорыю байкі.

І вось з'яўляецца крытыка Б. Бур'яна і барах пад сумненне спрэчкі Н. Пашкевіча, што «... баевыя вобразы, — гэта спарады... Калі вобразы каларытна, жыццёвы, надзелены ўзбуджэннямі, рысамі, — значыць спарады зараджаны поўнацінным выхаваным матэрыялам». Моў, крылоўскага Мяска нават не згадваўся, што гэта «зараджана поўнацінным выхаваным матэрыялам». Безумоўна, Мяска аб гэтым не думала, а воеў Крылоў — думалі. Ды і Б. Бур'яну не шкодна было-б падумаць, таму крылоўскія байкі да нашых дзён.

Сур'ёзныя адносіны да жанра байкі няма і ў ССР БССР. Сатыра і гумар тут знаходзіцца на нейкім неакрэсленым праваж бездзяўчэўска. Іх і не выганяюць, і на кут не запрашаюць. Туляцца яны недзе там каля дзвярэй, на канцы літаратурнага стала. Былі-ж і такое, што секцыя гумару і сатыры зусім распусцілі, як непатрабную.

Потым шахапіліся, аднавілі. А далей што? Прэзідум ССР БССР нікогды разу не заслахаў бюро секцыі, не пацікавіўся, што сатырыкі робяць дзверы. За ўвесь час толькі на першым, арганізацыйным, пасяджэнні секцыі прысутнічалі члены прэзідыума Кандрат Крапіва і Павел Кавалеў. На пасяджэннях прэзідыума абмяркоўваліся кожны нумар часопісаў «Полымя», «Беларусь» і альманаха «Советская Отчизна». І ніводнага разу не абмяркоўваліся літаратурныя матэрыялы аднаго ў рэспубліцы тоненькага гумарыстычнага часопіса «Вожык».

Хадзі гумарыстаў і сатырыкаў трэба вырочываць калаталі, штодзённая цікавіцца іхняй творчасцю. Гэта патрабны, баявы атрад у нашай літаратурнай арміі.

У ДАЛЕКІМ прыволжскім гарадку жыве адзінокая старая жанчына. Толькі і ўдзелі для яе — маленькая ўнучка, ды пісьмы ад дзяцей, якія жывуць у Маскве, Одзе, на Далёкім Усходзе.

Можна-б так і цягнулася яе ціхае, спакойнае жыццё, калі-б дачка Соля не папрасіла маці прыехаць у Маскву. Сонд эдзе да маці ў экзэцыцыю і няма на яго пакінуць сына Марата. І воеў, старая маці — у Маскву. Ночкавана на яе плечы лёг цяжар бытавога і службовага несудадзя ў жыцці яе дзяцей. Марат аказаўся свавольным хлапчуком; падзяў развіццём з лёгкадумным мужам; Надзя Федара — кіраўніца буйнага прадпрыемства — адмаўчае з работы і выкачаюцца з партыі; другога сына, капітана аляксандра парахода ў Одзе, адмаўчае з работы, бо самастрахоўшчык і гандабэга параходаў механічна перанеслі ганьбу Федара на яго брата; трэці сын, камандзір-пагранічнік на Далёкім Усходзе, цяжка ранены ў баях з дыверсантамі, ляжыць пры смерці... У кожнага з гэтых вядзільнай самі была сваё рана і кожную з іх трэба было лячыць.

Цудоўдзённым доктарам аказалася чулае і вядзільнае сэрца старой маці. Без прымуся і непрыкметна для самога сябе Марат палобіў працу, стаў нармальным хлапчуком, пакінуўшы некаторы час пад уплывам «хатняй педагогікі» сваёй бабулі. Муж Надзі зраўмеў сваю памылку, а маці данамага дачку дараваць яе.

Маці данамага Федору вырвацца з мяшчанскага балога яго самі і жорстка асудзіў сваё памылкі. Нягара на параход вярнуўся таксама маці, якая дайшла да сама высокага пачаткова і выкірвала тач самастрахоўшчыкаў, што хацелі зламаць рэпутацыю яе сына. Гарачай малярскай любоўю вярнула маці сілы і жыццё свайму трэціму сыну.

Так рабіла гэтая старая, мудрая жанчына ў п'есе А. Афінагенава «Маці сваіх дзяцей», прэм'ера якая была паказана ў Мінску нашымі маскоўскімі гасцямі. Дыялогам тэатра транспарту. Значна дэталёва так падрабязна таварыч аб сьведзе гэтай п'есы, бо, напісаная перад вайной, яна нідзе не надрукавана і амаль нідзе не паставлена. Упершыню і на ўвесь год п'еса «затарыяла» са сценаў Тэатра транспарту, якому, дарчы скажаць, асабліва блізкай стала драматургія А. Афінагенава.

Спектакль хваляе. І таму, як ні дзіўна, спачатку хочацца таварыч не аб спектаклі, а аб тых думках, якія ён нараджае. А нараджаюцца яны з першай-жа карціны, калі пры адкрыцці заслоны мы бачым галуху вунду ўскрайні маляўскага гарадка, старую маці на дзавачы і паштальёна, які прынеў ёй пісьмо ад дачкі ў Маскву. Дачка спрагне маці прыехаць у Маскву і палобіць з сынамі. Няўжо, думалі, такая бытавая дробязь можа стаць драматургічнай завязкай, пачаткам размовы аб абсе прага радзі людзей? Чаму пісьменнік пачынае гэтую размову з чалавека, які, на сутнасці, пражыў ужо сваё жыццё, а не з тых, якія толькі пачынаюць будаваць ці будуюць яго? Але другая і ўсе наступныя карціны пастую разрасьваюць вобраз маці, вясельныя жыццёвы вопыт і чулае сэрца якой падказалі ёй яныя рамоні, адваляса-б, самах забаваных пачынаў і жыцці? І калі соннін за гэтай жанчынай з карціны ў карціну (а соннін за ёй неабавязна і неадступна), мімавольна хочацца спытаць: чаму усё-такі з нашых п'ес анікаі людзі стараўшага пакалення? Ці правільна, што ў многіх нашых п'есах усё жыццёвыя праблемы вырашае толькі моладзь ці людзі аднаго ўзросту? Неправільна.

Спектакль хваляе. І таму, як ні дзіўна, спачатку хочацца таварыч не аб спектаклі, а аб тых думках, якія ён нараджае. А нараджаюцца яны з першай-жа карціны, калі пры адкрыцці заслоны мы бачым галуху вунду ўскрайні маляўскага гарадка, старую маці на дзавачы і паштальёна, які прынеў ёй пісьмо ад дачкі ў Маскву. Дачка спрагне маці прыехаць у Маскву і палобіць з сынамі. Няўжо, думалі, такая бытавая дробязь можа стаць драматургічнай завязкай, пачаткам размовы аб абсе прага радзі людзей? Чаму пісьменнік пачынае гэтую размову з чалавека, які, на сутнасці, пражыў ужо сваё жыццё, а не з тых, якія толькі пачынаюць будаваць ці будуюць яго? Але другая і ўсе наступныя карціны пастую разрасьваюць вобраз маці, вясельныя жыццёвы вопыт і чулае сэрца якой падказалі ёй яныя рамоні, адваляса-б, самах забаваных пачынаў і жыцці? І калі соннін за гэтай жанчынай з карціны ў карціну (а соннін за ёй неабавязна і неадступна), мімавольна хочацца спытаць: чаму усё-такі з нашых п'ес анікаі людзі стараўшага пакалення? Ці правільна, што ў многіх нашых п'есах усё жыццёвыя праблемы вырашае толькі моладзь ці людзі аднаго ўзросту? Неправільна.

Гледзячы спектакль...

Больш таго, кр'ядна за людзей, жыццёвы вопыт якіх уабраў у сабе ўсю мудрасць будаўніцтва сацыялізма ў нашай краіне. Мы забываем, што сённяшнія нашы дзяды і бабубы ў пачатку рэвалюцыі былі ды і ваякамі. А сталымі людзьмі яны сталі за гады савецкай улады. Дык няўжо ім няма чаго сказаць у нашых сённяшніх п'есах? Пакуль што ім сапраўды німа чаго сказаць, бо мы не даем ім слова і тым саздаем і яго філасофскія абгульшэнні.

Як надойга і глыбока запамінаецца Аўдоця Вярбіцкая з п'есы «Навоц жавалі» К. Крытвіна, але яна, на жаль, адзіны ў сцэнічным жыцці нашых п'ес зобраз савецкай жанчыны-маці.

Гэтая, з першага погляду, тэатрычная праблема набывае свой востры практычны сэнс, калі не разглядаць з пункту погляду людзкога тэатральнага калектыва, а глядзець на жыццё акцёраў і актрысы (а яны ёсць у кожным калектыве). У гэтым можна паглядзець справядлівае нараканне стараўшага пакалення акцёраў, што ім няма чаго іграць у новых п'есах савецкай драматургіі. І колькі майстроў сцэны, за пачынаюць якіх вельзурны творчы і прафесійны вопыт, не могуць скарыстаць для стварэння вобразаў нашых сучаснікаў, як, напрыклад, гэта з бліскучым поспехам зрабіла ў ролі маці цудоўная аргумента Тэатра транспарту Р. Арсеньева.

Гледзячы спектакль «Маці сваіх дзяцей», успамінаюцца сённяшнія спрэчкі і дыскусіі аб станочным вобразе ў драматургіі, аб савунай прапорцы «чорнага і белага» і многія іншыя, што хваляе дзверы ўсё нас у перадаўдзёўскія дні. Ці можа быць у нашай літаратуры і мастацтве ідэальны герой? Ці абавязкова ў савецкім творы павінен дэяніць станоўчы вобраз? У якіх судзінінах можна паказаць станоўчае і адмоўнае ў нашым жыцці? Усе гэтыя спрэчкі вядуцца даўно, а здавальняюцца адказу на гэтыя пытанні няма, ды, бадай, і быць не можа, пакуль на іх не адкажуць канкрэтнымі мастацкімі творы.

У п'энай меры адказала на гэты п'еса А. Афінагенава. Чым не ідэальны герой маці Катрына Іванаўна Лаўціна — цэнтральны, крыхаліна чысты вобраз п'есы? Безумоўна-ж, яна герой нашага часу ў п'энай сэнсе гэтага слова. Значыць, могуць быць такія вобразы ў літаратуры? Несумнянна.

А. Афінагенаў адказаў сваёй п'есай і на спрэчнае патрабаванне некаторых крытыкаў ураўнававаць плыні і мінусы нашай рэчаіснасці. З гэтага пункту гледжання п'еса «спрашуе» ўсялякія сканоны, якія прэдра ўстанавіліся ў галовах самастрахоўшчыкаў ад крытыкі. Вельмі ўжо многа ў ёй «страшных» на першы погляд мінусаў. Барчук Марат, аховчы да жанчын зідь Вялікія Іванаўны, перараджэнец сына, яго жонка і дцпчатуны, злосьны мяшчанкі, пахадзіл Каймаў і толькі, бадай, адзіны плюс — вобраз маці. І тым не менш у гледзці не застаецца ўражання, што драматург вугуці фарбы.

Справа ўсё-ж, відаць, не ў тым, колькі плюсаў і мінусаў можна налічыць у п'есе. Справа ў тым, дэста чаго і з якіх пазіцыі драматург паказвае іх. Калі для смакавання — тады з'яўляюцца паклен-

ніцця «Госці» ці «Наследныя прыніцы», калі для выкрывіцця і вынішчэўня

я або перавыхавання чалавека — тады твор непазбежна будзе прасякнуты пафасам і агтымізмам барацьбы. І ў Афінагенава пераважае жаццёспрэчжальны настрой п'есы, і не толькі таму, што над усімі мінусамі ўзымаецца светлы, амаль сімвалічны вобраз маці, а таму, і гэта самае галоўнае, што А. Афінагенаў паказуў людзей з пазіцыі пісьменніка-грамадзяніна, пісьменніка-гуманіста. Ён верыў у чалавека і любіў яго. Чалавек, які вырас пры савецкім ладзе, у сямі савецкіх людзей, не можа быць канчаткова страчаным для грамадства, калі ён збіўся з правільнага курсу свайго жыцця. Таму Афінагенаў не закрэсліў Федара і Сяргея, а прымуціў іх стаць на пачынае шлях вышраўдэння сваёй памылка. А як часта несправядлівымі мы бываем да сваіх герояў, выносімы ім безапаважлівыя і канчатковыя прыгаворы, калі толькі ішы з іх пачаўся ў сваім жыцці. Пісьменнік сваім творам змагаецца супраць канкрэтных дзяўч і чалавека і тым самым — за чалавека. Калі-ж чытаеш п'есы «Выбацайце, калі ласка!» А. Макавіча і «Што пасееш, тое і пажнеш» В. Палескага ці глядзіш спектаклі па гэтых п'есах, не хочацца згаджацца з драматургічным фіналам Калібэрава і Чарнука. Дзякка паверыць, што гэтыя людзі дайшлі да апошняй грані поспеху грамадзянскага жыцця, па-за якой пісьменніку, чытачу і гледзчу ўжо ўсё роўна, што з ім будзе. Не, не ўсё роўна. Хочацца, між іншым, пайсці ўслед за Чарнукай, калі ён выйшаў з кабінета скаржара гарэма, дзе яго выключылі з партыі, і прасачыць: што ён далей будзе рабіць, што з ім будуць рабіць людзі, аспрэджае якіх ён вернецца? У жыцці людзі, якім савецкаса дапамагі, вяртаюцца на шлях чэснага жыцця, а ў п'есах мы расцеама з ім на самым цяжкім і можа самым цяжкім для пісьменніка і навучальным для гледзча павароце.

І пакуль мы не навучымся не толькі асуджаць чалавека ў сваіх п'есах, а змагацца за яго, як змагацца за савецкага чалавека грамадства, партыя, да таго часу драматургія будзе пазаўлена сваёй самай выкарадной рысы — чалавечнасці, якой так, між іншым, нехалапе многім нашым п'есам. Гледзіш, часам, спектаклі, і ён не трывожыць ні думку, ні сэрца, бо на сцэне бачыш не жывы чалавечны вобраз, а аўтарскіх паручэнцаў. У вышчэйных аўтарам час яны з'яўляюцца на ходу дзеі на сцэне, каб выказаць нейкую службовую функцыю і знікнуць за кулісы да наступнага выхаду. У «Вярэцкай крапсці» ёсць цэлая група камандзіраў — аўтарскіх паручэнцаў, якіх выслухваюць загады, спраўна і па ўстаўу казыраюць, рапартуюць, але ні разу не размаўляюць паміж сабой аб сваім дэсе.

Амаль у кожнай п'есе можна знайсці вобразы-функцыі і нават цэлыя ўстаўныя нумары, якія могуць быць і могуць не быць. Ці абавязкова, напрыклад, з пункту гледжання драматургічнай неабходнасці, была лінія Гелькі і Надзі аб Надзі і Валодзі ў «Задзіўленай асобе» К. Крытвіна? Зусім не абавязкова. Яны не ўдзельнічаюць у развіцці асноўных ліній сюжэта і нічым не ўплываюць на развіццё падзей п'есы.

Ці так ужо неабходна была ўся гісторыя з каханнем пракурора Курбатава і настаўніцы Наташы ў «Выбацайце, калі ласка!» А. Макавіча? Не. Калібэрава з Моцкіным выскрылі-б незалежна ад таго, адбуццаца вяселле Курбатава і Наташы ці не.

Устаўным нумарам выглядаюць і ўзаемаадносіны Грыгор'ева са сваёй жонкай Верай у «Наталлі Круціцовай» А. Маўскава, бо сюжэт і падзеі п'есы не выкікаюць да жыцця гэтыя ўзаемаадносіны і нават вобраз самой Веры.

Калі-ж зрабіць больш строгую праверку дакументаў герояў нашых п'ес, дык сярэд іх можна знайсці куды больш герояў без права прыпіскі на драматургічнай жыллошчы.

Чаму так бывае? У некаторых выпадках драматургі ўводзяць у свае п'есы асобныя вобразы і нават цэлыя устаўныя нумары дэста так званай «спрэчнай зымальнасці», ці проста для сменнай сітуацыі. У большасці-ж вынадукаў аўтар, адуучваючы нейкую неабходнасць у тым ці іншым вобразе, выкікае яго да жыцця, а справіцца з ім у яго нехалапе ні сіл, ні майстэрства — і ён робіць гэты вобраз сваім паручэнцам, функцыяй. І ад гэтага першчэйшая вобразная сістэма п'есы, знікае атмосфера чалавечнасці, якой так насычана, напрыклад, п'еса Афінагенава «Маці сваіх дзяцей».

Успамінаючы так часта гэтую п'есу, мне не хочацца рабіць яе нейкім эталонам для ўсёй сучаснай драматургіі. У п'есе ёсць німаля сітуацыі, вобразы, а якімі не абавязкова пададжацца. Цяжка саўладаць з нейкім нарастаючым пратэстам супраць паэта Сяргея Чагіна — мужа Надзі. Яго спакусеўна адна з прыхільніц яго таленту, і ён гатовы быў адуцаць ёй свае сімпатыі. І патрабавалая Катрына Іванаўна, маці яго жонкі, даволі лёгка даравала яму гэтае пачатнае «свавольства». Не верыцца, што і сав Сяргей чыстаасарчэчна навініўся перад жонкай і сваім сумленнем, бо не адуучваецца, што чалавек перажыў перад гэтым самаачыністай навуку. Такса ўражанне застаецца не толькі таму, што творчыя дадзеныя артыста Л. Палынова ідуць неак ўвэрз з ролі Сяргея, а таму, што драматург не знайсці ключа да гэтага вобраза.

Можна спрачацца з п'есай і па другіх некаторых вобразах, але бясспрэчным у ёй застаецца тое, што і п'еса і спектакль драматычны светлымі думкамі і паучэннямі, прымушаюць задумацца над многімі праблемамі драматургічнай творчасці, якіх хваляюць сёння літаратурную і тэатральную грамадскасць. П'еса, напісаная пяцінаццаць гадоў таму назад, аказалася сёння самаачыністай навуку. Такса ўражанне застаецца не толькі таму, што творчыя дадзеныя артыста Л. Палынова ідуць неак ўвэрз з ролі Сяргея, а таму, што драматург не знайсці ключа да гэтага вобраза.

Можна спрачацца з п'есай і па другіх некаторых вобразах, але бясспрэчным у ёй застаецца тое, што і п'еса і спектакль драматычны светлымі думкамі і паучэннямі, прымушаюць задумацца над многімі праблемамі драматургічнай творчасці, якіх хваляюць сёння літаратурную і тэатральную грамадскасць. П'еса, напісаная пяцінаццаць гадоў таму назад, аказалася сёння самаачыністай навуку. Такса ўражанне застаецца не толькі таму, што творчыя дадзеныя артыста Л. Палынова ідуць неак ўвэрз з ролі Сяргея, а таму, што драматург не знайсці ключа да гэтага вобраза.

Можна спрачацца з п'есай і па другіх некаторых вобразах, але бясспрэчным у ёй застаецца тое, што і п'еса і спектакль драматычны светлымі думкамі і паучэннямі, прымушаюць задумацца над многімі праблемамі драматургічнай творчасці, якіх хваляюць сёння літаратурную і тэатральную грамадскасць. П'еса, напісаная пяцінаццаць гадоў таму назад, аказалася сёння самаачыністай навуку. Такса ўражанне застаецца не толькі таму, што творчыя дадзеныя артыста Л. Палынова ідуць неак ўвэрз з ролі Сяргея, а таму, што драматург не знайсці ключа да гэтага вобраза.

Слова і вобраз

Некалькі год назад, узямаючы прычыною і сур'ёзную таворку аб майстэрстве, развіцці і ўзбагачэнні літаратурнай мовы, Якуб Колас пісаў: «У літаратурнай рабоце мова з'яўляецца і матэрыялам і інструментам».

С. АЛЕКСАНДРОВІЧ

Знаёмства з празачыннымі творами, якія вышлі асобнымі кнігамі і з'явіліся на старонках літаратурных часопісаў, сведчыць аб тым, што не ўсе пісьменнікі дасканала валодаюць сваім інструментам, не ўсе добра ведаюць уласцісці свайго матэрыяла, каб на-майстэрску перадаваць, як казаў Я. Колас, «срэжкі руху характары і танчэйшыя адценні пачуццяў», каб стварыць запамінальныя пейзажныя карціны, які і жывы партрэт.

Спраўданае майстэрства дасягаецца ў выніку стараннага выбару ваякка, якая слова, якое ажыўляе малюнак і бывае транзіям і выражэннем толькі ў адным выпадку.

Ксавер Велічка («Вялікі дзень» К. Чорнага) «спынуў» да панскіх ахмістрыяў, бо ён «спынуў» адразу ўсю сітуацыю», а гэты Адам пасля звальнення з гімназіі не проста прышоў, а «пешкі прыдаў» дамоў. У Я. Брыля Патрусь Сурмак, ідучы да Вабрука, «панура сігаў да вуліцы», а хлапчук Васіль «трухаў пабегам».

уіме знаходзіць востры жыццёвы канфлікт, цікавыя і яркія дэталі, нядрэнна валодае кампазіцыйнай, ластыкай стварэння вобраза ў дынаміцы і развіцці, але майстэрства мовы — пакуль што слабавае месца пісьменніка.

У рамана «У добры час» сустракаецца многа вынадуковых і аднастайных выразаў і паўтараў, недастаткова выкарыстаныя дэкарыўныя багатыя жывы народнай мовы. Адно вынадукае слова — і рабурэаіцца цэлая карціна. «Максім, абярнуўся на парэнчы, углядаўся ў лёд і ўбачыў там сваб адностванне. Было яно цымянае, невывразнае і калыхалася». Невядома, як мог адбыцца калыхацца, калі лёд быў нерухомым.

У аўтарскім лексічным вельмі часта сустракаюцца словы «раптам» або «адразу». Амаль усё персанажы тавораць такія «сур'ёзна», ходзяць «шпарка». Да сподобы прышліся пісьменніку словы «ажно», «сават». Часам яны стаюць на сваім месцы, дапамагаюць выяўленню п'энай думкі. Але бады ў тым, што гэтыя словы ўжываюцца вельмі часта і над паром пісьменніка ператварыліся ў свайго роду штампаваныя выразы. Не заўсёды аўтар капаціцца аб тым, каб моўная характарыстыка розных на свайму характары і наводніках герояў давала свежым, арыгінальным і трапным словам.

Максім Лескавец характарызуецца такімі словамі: «Максім ажно пазабядроеў». «Ён ажно галыбока ўдхнуўся». «Ён ажно да гадзі мусіў займацца гаспадарчымі справамі». «За тры месяцы ён ажно прыкметна схуднеў». «Максім на момант сапраўды ажно аслупянеў». «Ён ажно на момант прышніўся». «Яму ажно смешна стала самому». «Яму раптам захацелася правесці трымаццэ лёду на плэсе». «Мак-

сім раптам папрасіў». «Лескавец падыйшоў да стала, пачаў заводзіць патэфон і раптам спынуўся». «Ён раптам прыпыніўся, павярнуўся да Машы». «Потым падняў галаву і раптам усміхнуўся добрай, шчырай усмешкай». «Ён адчуў раптам, што ў яго знікла вясёлца на Машу». «Ён раптам адчуў, што ні гневу, ні нянавісці няма». «Максім... адразу спрачтыгаваным вокам палічыў». «Але ён адразу адчуў нешта надобнае і наспраджыўся».

Можна словы «ажно», «раптам», «адразу» пісьменнік хацеў лепш паказаць наўрымлівасць кінуць і тэмпературнай натуры Максіма Лескаўца? Але гэтыя-ж словы аўтар вельмі часта ўжывае і пры характарыстыцы Машы, Васіля: «У Машы ажно пахаладзела пад сэрцам». «Іна ажно ўдхнуўся, працягнуўшы словы, што адразу трапіліся на вочы». «Маша ажно аслупянеў». «Маша раптам адчула, як у яе гараць шчокі і моцна б'ецца сэрца». «Але раптам яна ўспомніла аб яго ранах і адразу спынілася».

Гэты пералік прыкладаў і слоўнікавага трафарэту даўна не аховілае аднастайных сказаў, якія ёсць у рамана.

Не вызначаюцца свежасцю, дакладнасцю і прастотай эпітэтаў ў многіх нашых празачынных творах. «Часта пісьменнікі бяруць эпітэта «на пракат», іншымі словамі — ідуць па лініі найменшага супраціўлення і проста паўтараюць тыя эпітэты, што нібы назаўсёды прыкметны да тых ці іншых назоў» (К. Наўтоўскі — «Аб пісьменніцкай працы», стар. 160). У рамана І. Шамякіна азначэнне «сур'ёзныя» прыкмеена і да вачэй, і да п'есы, і да спраў, і да размовы, і да вучобы, і да людзей. Адуцінасць выбару і пошукаў смелых і яркіх эпітэтаў прыводзіць да таго, што старшыня калгаса Гаіная і хлапчкі пры розных сітуацыях аднолькава «сур'ёзныя, паважныя».

Гаворачы аб сцэтных і палітычных эпітэтах, хочацца некалькі слоў сказаць і аб мове рамана А. Стаховіча «Шырокія гарызонты». Усе рэчы ў рамана Стаховіча, калі гутарка ідзе аб колеры, абавязкова

маюць адценне «цёмна», «бела», «ярка»: «цёмнасіні касцюм, цёмнасіні хмара, цёмнасіне неба, цёмнасіныя плацце, цёмназеляная заслона, цёмназеляны касцюм, цёмназеляныя сцяна, цёмназеляны буйабойнік; беласнежныя, беларуцкія пласці, ярнабалкітэне бела, ярнаражанавы след, ярначарныя «Ардаёна».

Беднасць і абмежаванасць лексікі — недахоп, за велькімі, мязьбіць, выключачнае, усёй паспяваннай прозы. [Справа ўзбагачэння літаратурнай мовы за кошт жывой народнай мовы, пачата Я. Коласам і пашыраная дбайнай працай К. Чорнага — выдатная стыліста, пісьменніка-словазбова, патрабуе далейшага працягу і развіцця. Пара праявікам ад агульных дэкарацый перайсці да творчых наследвання і вывучэння стылю і мовы прозы Я. Коласа, К. Чорнага, М. Лынькова, а таксама такіх рускіх савецкіх пісьменнікаў, як А. Талстой, М. Шалахаў, Л. Леонаў, Ф. Галкоў, М. Прышвін і інш. Адаптацыя мастацкіх сродкаў і лексікі прыводзіць да аўнага прымітывізму ў сінтэсе. Літаральна адны і тыя-ж сказы паўтараюцца, вар'іруюцца ў творах па некалькі разоў пры характарыстыцы не толькі надобных, а нават дыяметральных процілеглых вобразах. А ў рамана І. Шамякіна бывае якраз так.

Валі Лазавенку пралаваналі ў два разы даражэй браць за распілоку бярвенняў з чужых калгаснікаў, дык «Васіля ажно перасмыкнула ад гэтых слоў». Пры размоў Васіля з бацькам сказ гэты даслоўна паўтараецца. Убачыўшы праддэнае валаў в калгаса «Партызан», Ладзішн сёбе адчувае, як і Лазавенка: «Ігната Андрэевіч ажно перасмыкнула ўсяго ад такіх слоў».

Шаройка, прыблўшы гуску і баючыся, што даведзюцца аб гэтым

Пясняр маладосці

Да 25-годдзя з дня смерці Паўлюка Труса

Творчасць Паўлюка Труса — яркая і самабытная з'ява ў савецкай беларускай літаратуры. Выхаваны камасолам, ён усё сваё маладое жыццё, здольнасці і веды аддаў Радзіме, свайму народу. З першых паэтычных крокаў і да апошняга верша П. Трус улаўляў бессмяротную справу Леніна, векапомны Кастрычнік, савецкіх людзей — будаўнікоў светлай будучыні.

Сын беднага селяніна з вёскі Нізак Уздзенскага раёна, П. Трус да Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі добра ведаў жыццё працоўнага сялянства. Скончыў сельскую школу, ён марыў аб далейшым навучанні. Але поўгаласнае існаванне сям'і, вечныя нястачы, надарванае здароўе бацькі, адсутнасць сродкаў не далі тады яму магчымасці прадаўжаць адукацыю. Рэвалюцыя выравала талант высокага паэтычнага і зямляроба, адкрыла яму светлы шлях да вучобы. Скончыў Уздзенскую сямігадовую, паэт у 1923 годзе пераехаў у Мінскі педтэхнікум. Тут, будучы студэнтам, П. Трус і распачаў сваю паэтычную дзейнасць.

З 1924 года на старонках рэспубліканскага друку пачалі з'яўляцца яго вершы і аповесці, напісаныя спачатку псеўданімамі П. Вяскова, а пасля і ўласным прозвішчам. Паэт адкаціўся на ўсе важныя падзеі таго часу. Шчыра ўспрымаючы ўсё новае, ён у сваіх рабінках і вершаваных фэльетонах гіеўна біваліва, выкрываў агульную сутнасць кулакоў, папоў і ксяндзоў.

Няхай у першых вершах паэта яшчэ не ўсё было дасканалым і з боку формы і з боку мастацкага сродкаў. Але яны гаварылі аб тым, што ў літаратуру ішоў сапраўды здольны, свееасоблівы паэт. З кожным новым вершам мужней голас П. Труса, шырылася тэматыка, яго творы набывалі больш яркую мастацкую афарбоўку, аздабляліся формай і зместам.

Чатырохгадовая вучоба ў педатэнікум тэхнікуме (а трэба адзначыць, што ў той час там выхоўваліся і раслі многія маладыя паэты і празаікі) шмат дапамагла творчаму росту паэта. Да 1927 года, гэта значыць да часу заканчэння тэхнікума, П. Трус выдаў два зборнікі паэзіі: «Вершы» (1925) і «Ветры буйныя» (1927).

Шырокая і вялікая былі творчыя планы ў жыццядарнага і палымнага юнака-паэта. Але ранняя смерць у 1929 годзе абарвала яго літаратурныя задумкі. Толькі паць год — такім кароткім быў літаратурны шлях гэтага таленавітага паэта. Страта паэта была вельмі ачувавай для маладой савецкай беларускай літаратуры. Яна сумленна ў тым, што калі-б дажыў Паўлюк Трус да нашых часоў, ён стаў-бы адным з папулярных паэтаў рэспублікі. Гэта сцвярджаюць лепшыя яго творы і ў прыватнасці цудоўнае паэма, лебядзіная песня паэта «Дзесяты падмурок», прысвечаная дзесяцігоддзю стварэння Савецкай беларускай дзяржавы.

У вершы, напісаным у 1925 годзе, паэт гаварыў: «Выйдзі, пруслахайся,—там, за дубраваю, Новы складзенае гімн... Для складання гэтага гімна, для ўслаў-

лення сваёй вольнай Радзімы Паўлюк Трус аддаў усё сваё жыццё. Ён пісаў: Прышоў я з казакмі ў залатое ранне

Ад Сожа ціхага, ад берогоў Дняпра. Краіна родная, прымі-ж маё вітанне, прымі мой зорны спеў...

Заклучныя словы верша «Ліст да сястры» гучаць як завет: «Мы скажам з годасію: — Ты, моладась, красуй!»

Паэт-лірык, паэт-рамантык не раз звяртаўся ў сваіх творах і да часоў грамадзянскай вайны на Беларусі. У глыбока-эмацыянальных намах «Юны змагаецца» і «Астрожкі» ён стварыў вобразы мужных маладых барацьбітоў за савецкую ўладу.

Паўлюк Трус настойліва вучыўся ў А. Пушкіна, Н. Некрасава, Т. Шыўчэнкі, М. Лермантава і лепшага савецкага паэта В. Маякоўскага, у сваіх суайчыннікаў народных паэтаў Янкі Купалы і Якуба Коласа. У яго паэзію арганічна ўваходзілі фальклорныя матывы і вобразы, творча пераасэнсаваныя ім.

Паэзія П. Труса вабіць шчырасцю паэтычнага, адушаўным лірызмам, рамантычнай узніслацю, пафасам будучынітва новага жыцця. Непарыўная сувязь з народам жыўла палымнае слова паэта. Лепшае стварэнне П. Трусам за нямногі год паэтычнай дзейнасці, вытрымка выпрабаванне часу. Не старое яго юнацкае гарачае мара аб росквіце Беларусі, выказана ў «Дзесятым падмурку». Яна, гэтая светлая мара, абмялася. Беларусь стала «краем фабрык дымных і машын», краем высокай сацыялістычнай культуры.

Многа слаўных заваў, выдатных дасягненняў мае наша літаратура. Многімі яскравымі імёнамі ўзбагацілася за гэты час беларуская савецкая паэзія. Сярод гэтых імён за маладой, яркай першай імёна Паўлюка Труса — аднаго з першых яго заваўцаў.

Анатоль АСТРЭЙКА.

Патрэбны новыя падручнікі

Вывучаючы беларускую літаратуру на працягу трох год, вучыць сярэдняй школы не толькі павінен ведаць асновы развіцця і атрымаць знаёмства з асноўнымі творами, але і ўмець рабіць першапачатковы аналіз літаратурнага твора, разбірацца ў спецыфіцы літаратуры.

Але, на вялікі жаль, артыкулы падручнікаў на беларускую літаратуру для 8—10 класаў у гэтых адносінах мала дапамагаюць нам, настаўнікам, у фармаванні эстэтычнага густу ў вучняў, у выпрацоўцы ў іх правільнага разумення літаратурных з'яў.

Перш за ўсё хочацца сказаць некалькі слоў аб мове артыкулаў. Аўтары пры складанні падручніка не ўлічылі аўдыторыю, з якой яны вядуць гутарку. Вучні 8 класа толькі прыступілі да вывучэння літаратуры, бо дагэтуль у іх было літаратурнае чытанне. Мова-ж артыкулаў падручніка перамяшчае рознага роду «вучоўчы» словы і тэрміны.

В. Барысенка ў нарысе пра Дуніна-Марцінкевіча піша: «Імкненне пісьменніка ўздзейнічаць перш за ўсё на пачуццё чытача, расчуліць яго, а таксама ідэяльна-самацэментальна паказаць прыгожую рэчаіснасць і г. д. абумовілі наўнясць у паэме пастаральна-іліячнай лексікі».

У артыкуле Н. Пяркіна чытаем: «Апэляваючы падзеі 1863 года з пункту гледжання ітарэсаў агульнай барацьбы дэмакратычных сіл Расіі супраць самадзяржаў, яны (Чарнышэўскі, Дабралюбаў і Гершн) — С. П.» разулі наўнясць спалучэння нацыянальна-вызваленчага паўстання палымна з аграрнай рэвалюцыяй».

Такія звароты перасыпаны амаль у кожным падручніку для 8 класа. А аб гэтым-жа можна і неабходна было сказаць працей.

Ік раскрываюцца ў падручніку асабліваці стылі пісьменніка? Ці можна адказаць стылі аднаго пісьменніка ад другога пры той аранцы твораў, якая дадзена ў падручніку?

Вось што гаворыцца аб мове паэмы «Бандароўна»: «У мове паэмы шырока выкарыстоўваюцца прыёмы фальклорнай паэтыкі. Першы раздзел паэмы пачынаецца разгорнутым адноўным параўнаннем (прыводзіцца прыклад)... У шостым раздзеле паэмы даецца разгорнутае фальклорнае параўнанне Бандароўны з гадуваў, а Пяткоўка са злым каршунам, ужываюцца фальклорныя эпітэты, уладобненні і г. д.» Вось і ўвесь аналіз мастацкага сродкаў.

Прыведзеныя агульныя радкі нічому не навукаць, тым больш, што амаль тое-ж самае Я. Шарахоўскі піша і аб мове паэмы Я. Купалы «Над ракой Аравай», якая з'явілася на 20 год пазней, чым паэма «Бандароўна»: «У мове паэмы Купала шырока выкарыстоўвае фальклор. Ёсць стромы, амаль цэлаком пабудаваныя на народных выразках... Выразна адуцаецца ўплыў фальклора ў жалобнай прамове Мадзіна над магілай Барысенкі. Тут і жалобны паўтор: «Сні, наш Барысенка!», і народныя выразы «лёгка будзе пасок».

«Іа табе застаўся твой малы сыноч» і г. д. Ёсць у паэме старая фальклорная зылкава. Аўтары падручнікаў не заацілі сур'ёзнам даследаваннем моўных асаблівасцей і выдлененых сродкаў, а ў многіх творах, нават буйных, разгляд мастацкіх сродкаў пісьменніка апушчаны зусім. Нічога не сказаў Ю. Шыркоў аб мове і стылі такіх твораў Я. Коласа, як «Сымон-музыка», «У палескай глушыні», «У глыбока хата» і іншых. Зняўдаў гэта і С. Майхронік пры разглядзе большаці твораў П. Броўкі.

Аналізуючы мастацкія творы, аўтары падручнікаў не знаходзяць іншых мастацкіх сродкаў, акрамя эпітэтаў, метафар і параўнанняў. Так, напрыклад, разгледзеўшы змест верша Я. Купалы «Сыны» і нічога не сказаўшы аб яго мастацкіх асаблівасцях і вартасцях, І. Шарахоўскі ўсклікае: «Верш «Сыны» — гэта мастацкае ўвасабленне працоўных ідэалаў савецкай моладзі». Правільнае сцвярджэнне, але-ж у падручніку патрэбна не галаслоўнае сцвярджэнне, а дэталёвы разбор.

У паасобных артыкулах аналіз верша або апывядання аведзены да звычайнага пераказу зместу, а ў лепшым выпадку — да раскрыцця ідэйнага сэнсу. Там-жа, дзе характарыстыкі вобразаў ёсць, яны звычайна шаблонныя. Даючы характарыстыку вобраза Тараса з паэмы «Тарас на Парнасе», І. Філагоўская надзяляе яго наступнымі якасцямі: «Смелы, настойлівы, разумны, сумленны, працавіты, вясёлы, ён знаходзіць выхад, здавалася-б, з самагз крытычнага становішча».

Але гэтымі якасцямі мы-ж, скажам, можам надзяліць і Міхаіла з «Новай зямлі» Я. Коласа, дадаўшы да яго рысыку свабоднабнасці, што і робіць Ю. Шыркоў пры характарыстыцы гэтага вобраза: «Міхаіл — працавіты і рухлівы гаспадар, добраўмыслены працавік. Сярод іншых ляснікоў ён вылучаецца сваёй працавіццю, акуратнасцю ў выкананні абавязкаў і, галоўнае, усведжэннем сваёй чалавечай годнасці, імкненнем да свабоднага і незалежнага жыцця». Як бачым, характарыстыкі двух розных герояў з двух розных твораў зліваюцца ў адно рэчэнне, назва якому — штамі.

Выяграфіі пісьменнікаў пададзены суха, сумна. Амаль да кожнага пісьменніка аўтары ўжываюць прыметны найвышэйшай ступені: найлепшы, найвыдатнейшы і г. д.

Існуючыя падручнікі на беларускай літаратуры для 8—10 класаў, безумоўна, нездольныя выказаць і не могуць выказаць у вучняў добры эстэтычны густ. Школе патрэбны новыя падручнікі.

На нашу думку, неабходна, каб Міністэрства асветы БССР аб'явіла конкурс на лепшы падручнік на беларускай літаратуры, бо існуючыя, акрамя таго, што маюць буйныя недахопы, устарэлі.

С. ПАСЬ,
выкладчык беларускай мовы і літаратуры Шчырдынскай сярэдняй школы Парыцкага раёна.

Сустрэча з воінамі

Група беларускіх пісьменнікаў наведла гэтымі днямі вайсковую частку і правяла там літаратурны вечар. Салдаці і афіцеры праслухалі даклад крытыка Я. Гершчыка аб дасягненнях беларускай савецкай літаратуры.

ры, аб падрыхтоўцы да трынаццаці рэспубліканскага з'езда пісьменнікаў. Цэла сустрэлі прысутныя выступленні байкапісца Ул. Корбана і паэта П. Прыходзькі, якія прачыталі свае творы.

чуці і думкі ці дзяржаўныя справы прымуслі яго прыхаць сюды?

М. Горкі вучыў пісьменнікаў паказваць на сцене савецкага чалавека «не толькі танкі, якім ён ёсць сёння, але і такім, якім ён павінен быць і будзе заўтра». Гэтыя словы — цэлая праграма для пісьменніка, які абавязаны паказаць савецкага чалавека не статычна, а ў развіцці і руху наперад, ствараць вобразы, якія жыўць не толькі сённяшнім, але і заўтрашнім днём, ствараць яркія характары сваіх герояў, а не прастаўнікоў той ці іншай пасады або прафесіі.

І ніякія знешнія канфлікты і інтэрны навокава такой важнай справы, якой з'яўляецца вынаходніцтва новага станка, не могуць замяніць чалавечы характар, бо ў цэнтры п'есы павінен быць лёс жывых людзей, а не машын. І хаць аўтар гэтага ці не, але «створача» тэма ў п'есе засяляе ўнутраны канфлікт. Драма нас павіна хваляваць у першую чаргу не будучыцтвам станкаў, а праўдай жывых чалавечых характараў і пачуццяў.

У п'есе ёсць ніямае праніжэння сцяг, удалых замалёвак, жыццёвых назіранняў, трыпных дэталей і асобных вобразаў. Да такіх удач трэба аддзіць перш за ўсё сцену раарыю Наталі са сваім мужам Кривоным, апошняе развіццё Наталі з Гадам і інш. Даволі жывым атрымаўся вобраз артысты Веры, які насё ў сабе ідэю шчырага, шчаслівага сям'і. Шкада толькі, што аўтар адвёў ёй так мала месца.

Нягледзячы на асобныя ўдалыя сцэны і вобразы, «Наталія Кривоная» пакідае ўражанне незавершанага твора. У новай п'есе А. Маўзон не сказаў свайго новага слова. І хаць п'еса напісана на сучасную тэму, аднак яна мала хваляе сваімі канфліктамі, бо яны больш знешнія, чым жывыя, арганічныя. П'еса не прымушае задумаць над лёсам яе герояў.

Новая п'еса ставіць сур'ёзнае пытанне перад яе аўтарам аб больш глыбокай, удушлівай працы над сваімі творами, аб далейшым развіцці сваіх асобнасцей, паказаных у п'есе «Канстанцін Заслонаў».

Ул. СТЭЛЬМАХ.

Літаратура Савецкага Казахстана

У пачатку верасня адбудзецца з'езд пісьменнікаў Савецкага Казахстана. Дружкам артыкул крытыка А. Нуркытава аб поспехах казахскай літаратуры.

Казахскі народ здаўна вызначаўся невялічэрным паэтычным талентам. Песня заўсёды выступала верным спадарожнікам вандрунага адула, замяняючы сабой і газету, і кнігу, і тэатр. У песнях, якія перадаваліся з пакалення ў пакаленне, адлюстравалася гісторыя народа, яго жыццёвыя вопыты. Песнямі ўзаслаўлялі герояў, бічвалі ворагаў, судзілі загані, выказвалі маральныя ідэалы, мары аб светлай будучыні, сцвярджалі волю да жыцця. Не дзіўна, што мастацтва імправізацыі дасягала высокага развіцця і становілася неад'емнай часткай казахскага быту.

Асновы пісьменнай казахскай літаратуры былі закладзены ў другой палове XIX стагоддзя пад магутным уздзеяннем рускай дэмакратычнай культуры, у выніку звароту да вывучэння і засваення крытычнага рэалізму Пушкіна, Лермантава, Гогаля, Некрасава, Салтыкова-Шчыдрова, Л. Талстога і спадчыны рэвалюцыйных дэмакратаў і спадчыны рэвалюцыйных дэмакратаў Бейліскага, Чарнышэўскага і Дабралюбава. Заснавальнікам рэалістычнай літаратуры ў Казахстане выступілі Абай Кунанбаев (1845—1904) і Ібрай Алтынсарын (1841—1889). Вялікую ролю ў падрыхтоўцы ідэйнай асновы новага напрамку ў казахскай літаратуры адыграў першы казахскі вучоны дэмакрат і асветнік Чокан Вейсханав (1837—1865).

Лепшыя традыцыі казахскіх асветнікаў і народнай творчасці ўнасладвалі дзеячы казахскай савецкай літаратуры. Яны не абмежаваліся каштоўнай спадчынай і, параўнаўшы са сваімі паларэдыкамі, ніяма рупліва ўперад развіццё нацыянальнай мастацкай культуры на аснове вывучэння і паказу сацыялістычнай рэчаіснасці. Яны змаглі звяртацца не толькі да больш паглыбленай вучобы ў рускіх класікаў, у рэвалюцыйных дэмакратаў, але вучыцца ў заснавальніка савецкай літаратуры А. М. Горькага і лепшага таленавітага паэта савецкай эпохі В. В. Маякоўскага, у выдатных майстроў сацыялістычнага рэалізму рускага і ўсіх брацкіх народаў СССР.

Першыя творы казахскай савецкай літаратуры стваралі ў абстаноўцы ўсенароднай барацьбы за перамогу савецкай рэвалюцыйнай характара, якія аднаўлялі настраю вызваленнага народа і дапамагалі развіццю яго класавай свядомасці, выступілі С. Муканаз, Ш. Іманбаева і іншыя.

У дваццятых гадах у Казахстане ствараліся шматлікія газеты і часопісы, якія адзіраці значную ролю ў вылучэнні, аб'яднанні і выхаванні маладых літаратурных кадраў. Многія паэты і пісьменнікі, якія займаліся араз вядучае месца ў казахскай літаратуры, упершыню выступілі са сваімі творами на старонках нацыянальных перыядычных выданняў (С. Муканаз, А. Токмагамбетов, Р. Орманов, А. Тажыбаев і іншыя). З развіццём масавага друку з'явілася і зараджэнне казахскай журналістыкі, публіцыстыкі, літаратурнай крытыкі.

Асабліва значнай з'явай літаратурнага жыцця рэспублікі 30-х гадоў з'явілася стагнаўленне казахскай прозы ва ўсіх яе асноўных жанрах. Рознастайныя па тэматыцы раманы і аповесці былі напісаны С. Муканавым («Цеміртас», «Загаданыя сны»), М. Ауазавым (першы раздзел «Абай»), С. Ерубасавым («Мой рабнік»), Г. Мустафіным («Жыццё або смерць»), А. Абішавым («Армансэдар») і інш.

З вялікім натхненнем у гэты перыяд працаваў волат казахскай народнай паэзіі Джамбул Іментаў. Гэты перыяд ён набыў не толькі ўсеагульную, але і суцэльную вядомасць. Яго паэма «Мая радзіма», яго вершы аб Канстытуцыі, песні аб Леніне, Сталіне, Савецкай Арміі прасякнуты высокім пачуццём савецкага патрыятызма, адданасці Радзіме, партыі.

У трыццятых гадах казахская літаратура выйшла на ўсеагульную трыбуна. З вялікім поспехам у 1936 годзе прайшла ў Маскве першая декада казахскага мастацтва і літаратуры. Гэта была хваляючая дэманстрацыя іх дасягненняў у савецкую эпоху.

Казахская літаратура паспяхова развілася і ўзбагачалася ў гады Айчынай вайны. Вобразы казахска-вайнаў, баявое братэрства ўсіх савецкіх народаў на чале з вялікім рускім народам, арганізуючая і натхняючая роля партыі, адзінства фронту і тылу склалі змест новых твораў паэзіі, прозы, драматургіі.

У пасляваенныя гады з'явілася значная колькасць новых паэтычных і празаічных твораў, якія сведчаць, што казахская літаратура актыўна ўтарагтаца на ўсё бліжэй савецкага быту і стварае яркія вобразы

цудоўных герояў сучаснасці. Да такіх твораў належаць раманы «Мільнер» Г. Мустафіна — аб перадавых людзях казахскага калгаса, «Сыр-Дар'я» С. Муканавы — аб пераўтваральных прыроды Казахстана, «Дальныя прасторы» Г. Сланова — аб жыцці і быцце жыццёваваў, «Салдат з Казахстана» Г. Мурсанава — аб Вялікай Айчынай вайне і інш.

Найбольшым поспехам казахскай літаратуры нашых дзён з'явіўся гістарычны раман М. Ауазавы «Абай», адначаны ў 1949 годзе Сталінскай прэміяй першай ступені. У гэтым рамане Ауазаву малае жыццё вялікага казахскага паэта на шырокім фоне грамадскіх падзей, раскрылае фарманне гуманістычных асветніцкіх поглядаў Абая ў яго барацьбе з жорсткімі законамі і звычаямі феадална-родовага ладу.

У рамане правільна вырашана важнейшае пытанне — аб адносінах у мінулым стагоддзі Казахстана да Расіі. Пісьменнік паказаў дзве Расіі — Расію каланізатараў і чыноўнікаў і Расію дэмакратычную, Расію вялікага прагрэсіўнага народа.

Версак гістарычнай праўды, глыбіня праішнення ў жыццё народных мас, умненне ўзняць важнейшыя сацыяльныя праблемы, шырыня абгаворыўняў робыць раман «Абай» здабыткам не толькі казахскай, але і ўсёй нашай савецкай літаратуры.

Адной з вядучых тэм у казахскай прозе апошніх гадоў з'яўляецца тэма індустрыялізацыі. Аб гэтым сведчаць раманы Г. Мустафіна «Каратагда», Г. Мурсанава «Абуджаны край».

Значныя поспехі і ў галіне паэзіі. Адной з прыкметных рыс казахскай паэзіі апошніх год з'яўляецца тое, што яна папоўнілася новымі атрадам маладых паэтаў, якія распрацоўваюць у сваёй творчасці важныя тэмы нашай рэчаіснасці. Хамід Ергаліев напісаў чатыры паэмы, С. Маўдуну вышлужыў чатыры зборнікі вершаў, Джубан Малдагаліев напісаў паэму аб маладым чыгуначніку, М. Алімбаев — цыкл вершаў аб жыцці і справах шахцёраў Каратагда. Усе гэтыя аўтары прышлі ў літаратуру ў пасляваенныя гады.

Сярод твораў маладых казахскіх паэтаў трэба асабліва адзначыць наватарскія ў форме, сучасныя па зместу паэмы Х. Ергаліева «Думі бацькі», «На вялікай дарозе», «Дзючына з нашага адула» і «Глядзі рака». Яны маюць патрыятычны характар і стваралі новую працу нашых савецкіх людзей, іх светлыя пачуцці і мары, напоўнены адушаўнай лірыкай, вызначаюцца высокім майстэрствам.

Паэт Таір Жарокаў, аўтар агульнавядомай паэмы «Лес у пустыні агушмеў», напісаў новую паэму «Сталь, народжаная ў стон». У гэтай паэме гаворыцца аб казахскіх сталенарах, аб дружбе рускага і казахскага народаў.

Прадаўжаюць працу і таленавітыя паслядоўнікі Джамбула — аякны К. Азірбаев, Т. Кобдыкаў, С. Керымбекаў, А. Нуркытава, О. Шыпын. Аднак усуня імпрывацыі аякны араз не могуць вызначыць рост сучаснай казахскай літаратуры. Гэта, вядома, не значыць, што, быццам, змянілася значэнне творчасці народных аякнаў.

Партыя і савецкая грамадская ўскрэлі і сур'ёзна ідэалагічныя з'явы ў рабоце раду казахскіх пісьменнікаў і паэтаў: аднабоковае заапаенне гістарычнай тэматыкай, ідэалагічна мінулага казахскага народа, яго вандрунага жыцця, праўдлівае буржуазна-нацыяналістычных тэндэнцый, некрытычныя адносіны да сур'ёмнага фальхона. Пераадоленне гэтых з'яваў і недахопаў расчысцана шлях да яшчэ большага росвіту казахскай літаратуры.

Казахская савецкая драматургія ў апошнія час убагачалася новымі п'есамі. П'есы «Амангелды» Г. Мурсанава, «Ібрай Алтынсарын» М. Акіжанавы, «Вясенні вецер» Ш. Хусейнава і другіх трывалі ўвайшлі ў рэпертуар тэатраў рэспублікі.

Аднак драматургія застаецца адстаючым жанрам у казахскай літаратуры. Слаба развіваюцца і казахская літаратурная крытыка і публіцыстыка, мастацкі нарыс.

Літаратура адроджанага Вялікім Кастрычнікам казахскага народа з году ў год убагачаецца. У ле напісаны ўліваюцца новыя творчыя сілы.

Казахскія пісьменнікі і надалей будуць ствараць высокамастацкія творы, вартыя нашага народа, які будзе кожным.

А. НУРКАТАВА.

Працы літаратуразнаўцоў

Супрацоўнікі Інстытута мовы і літаратуры Акадэміі навук Казахскай ССР стварылі за апошнія гады рад манатграфіяў. Сярод іх манатграфія: «Казахская русна-паэтычная творчасць савецкай эпохі», «Асноўныя этапы развіцця казахскай савецкай літаратуры». Складзены таксама падручнік на казахскай савецкай літаратуры для ВНУ.

Да юбілея Абая Кунанбаева выдзелена творчыя біяграфія вялікага казахскага асветніка. Інстытут падрыхтаваў таксама збор твораў Абая ў перакладзе на рускую мову.

Малады літаратуразнаўца кандыдат філалагічных навук Ахметов напісаў даслед-

ванне «Лермантаў і Абай», у якім асветляецца пытанне аб уплыве рускай культуры на стагнаўленне і развіццё культуры і літаратуры казахскага народа.

Асобнай кнігай выйшла матэрыялы юбілейнай сесіі Казахскай Акадэміі навук, прысвечанай 50-годдзю з дня смерці Абая Кунанбаева.

За апошнія гады Інстытут мовы і літаратуры падрыхтаваў руска-казахскі і казахска-русскі слоўнікі.

Х. САЙКІЕВ,

кандыдат філалагічных навук.

г. Алма-Ата.

Вырашэнне канфлікту

Канцэрт румынскіх артыстаў

Дзесяць год таму назад Савецкая Армія вызваліла Румынію ад фашысцкай дыктатуры. Гэты дзень у гістарычных падзеях румынскага народа з'яўляецца найвялікшым святам. Ён пачаў новую эру ў развіцці Румыніі. Краіна, якая да вызвалення была самай адсталай, ператворана ў краіну шматграннай прамысловасці.

Народная ўлада прыводзіць усё новае і новае мерапрыемства па палепшанню жыцця працоўных; узводзяцца ў строй новыя бальныя, радзілыныя дамы, спалінікі і санаторыі. Там, дзе раней былі мізэрныя непісьменныя, цяпер культурныя скарбы сталі агульнанародным здабыткам. За мінулы год выдадзена 2.875 назваў кніг і брашуры тиражом звыш 47 мільянаў экзэмпляраў, вырастаюць новыя школы, тэатры, дамы культуры. Дзесяць працоўных шырока адкрытыя дзверы вышэйшых школ у сваёй краіне і нават за граніцай.

Заслужаны артыст Румынскай Народнай Рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі прафесар Радэ Адулеску віртуозна выканаў на віяланчэлі цэлы рад твораў, для якіх характэрныя цёплыя перадачы музычнага вобраза і амаль графічная выразнасць форм. Да ліку іх належаць саната Франкера, пастараль і танец Жыману, іспанская сюіта Ніна, опус Скрабіна, «Палёт чыяла» Рымскага-Корсакава і інш.

У саляты оперы лепшымі ў выкананні былі нумары — арія з оперы «Токса» і «Пікавая дама» (тэнар Дзіну Бодэску) і арія з оперы «Чыо-Чыо-Сан», рамане Штрауса і «Блакітныя вочы» Каўдэла (сапірана Карнелія Гаўрылеску).

Гледзячы шчыра прымалі гасцей з Румыніі. Канцэрт прайшоў з вялікім поспехам.

Р. ШЫРМА,
народны артыст БССР.

На адзнаку: засл. артыстка Румынскай Народнай Рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Габі Груба і прафесар Бухарэстскай дзяржаўнай кансерваторыі Васіле Жыману.

Незабыўныя ўражанні

Дзесяць год таму назад старажытны беларускі горад Мінск амаль увесь быў у руінах, цёмныя абвугленыя сцены агрызлых дамоў адкрывалі перад шматпакутнымі працоўнымі Мінска, што вярнуліся дадому, адну з самых сумных карцін другой сусветнай вайны.

У маі 1954 года Мінск наведала дэлегацыя венгерска-савецкага таварыства. Вярнуўшыся на радзіму, члены дэлегацыі выступілі ў друку са сваімі ўражаннямі аб прабаванні ў Мінску.

Ніжэй друкуем з невялікімі скарачэннямі артыкул члена дэлегацыі — павы Іштвана Шымава, апублікаваны ў венгерскай газеце «Сабад непе» за 20 ліпеня 1954 г.

Не толькі адноўлены, але і значна пашыраны. Беларускі ўрад адгусекае вялікія зусілы на аднаўленне горада, і гэтая грашовая сума з году ў год узрастае. У 1952 годзе яна складала 120 мільянаў, а ў 1953 годзе — 193 мільяны і ў 1954 годзе — 232 мільяны рублёў. Насельніцтва ўсім сіламі аказвала падтрымку разгорнутому будаўніцтву. Цяпер на будаўніцтве працуе 36 тысяч чалавек.

Добра і прыемна спыніцца на адной з новых вуліц. Звычайна манументальныя пабудовы на велічынны праспекце імя Сталіна быццам выйшлі з цудоўнай кніжкі казак. Будаўніцкі, плануючы горад, думалі не толькі аб выгадах, але і аб эстэтычнай прастаце будынка. Новыя вуліцы аднаўдаць сучасным умовам вулічнага руху, а ў новых жылых дамах — зручна жыццё працоўным.

Кожны з новых будынкаў з'яўляецца ілюстрацыя мастацтва. Размяшчэння на фасадзе балконаў, упрыгожаныя вокан утвараюць сабой характэрныя матывы беларускага народнага мастацтва, якія ўмела скарыстаны архітэктарай. Такім чынам, агульны выгляд вуліц з эстэтычнага пункту гледжання мае поўную гармонію, прыкрасна і ўзвышана.

Сёння ў горадзе працуе многа прамысловых прадпрыемстваў, у тым ліку аўтазавод, які выпускае для ўсяго Савецкага Саюза вялікія 25-тонныя самасвалы. На заводзе працуюць тысячы рабочых, але ён усё расце і пашырае сваю тэрыторыю.

Вакol завода замест былых лясцоў пабудаваны цудоўны рабочы пасёлак. Тэкстыльна-фабрыка была пабудавана толькі пасля вайны, а цяпер яна штомесячна выпускае 140—180 тысяч метраў сукна.

Адной з асноўных асаблівасцей адраджэння Мінска з'яўляецца таскама вялікі культурны ўздым горада. Тэатры, літаратурнае і музычнае жыццё горада, політэхнічны інстытут, Палац піонерў — усё гэта цудоўны доказ квітнення, культурнага жыцця ўсяго беларускага народа. Народ, які гераічна змагаўся ў час вайны — сёння гераічна змагаецца за мір. У Мінску мы наведалі дзіцячы дом. У ім выхоўваюцца дзеці, бацькі якіх загінулі ў час вайны. Прыемна было бачыць, якой любоўю акружае насельніцтва горада дзяцей загінуўшых герояў.

Мінск адраджэў і стаў больш прыгожым, чым быў раней. Яго новая гісторыя з'яўляецца прыкладам таго, што мірнае стварэнне жыцця перамагае ўвесь спусташэнні. Тут, на савецкай зямлі, падарвалі крах і прывал вярціцы мары і агідныя планы Гітлера. Гэта — сур'ёзнае папярэджанне для ўсіх прадаўжальнікаў яго антысавецкай вайскай палітыкі.

Кіраўніцкі работ на адраджэнні горада — галоўны архітэктар Мінска т. Маккевіч, намеснік начальніка Упраўлення па справах архітэктуры т. Гусоў — азнамілі нас з гіданымі планами адраджэння горада і расказалі аб тых цяжкасцях, з якімі даводзілася сутыкацца на кожным кроку, пакуль удалося прывесці горад у парадак.

Гітлераўскай вайскі занялі Мінск летам 1941 года; частка жыхароў была знішчана, многіх везлі, горад быў зусім разрабаваны. Фашыстам патрэбны былі не гарады, а сырвіна і багатыя ўрадлівыя землі Беларусі, таму яны знішчалі адзін за другім цэлыя вуліцы і кварталы. Мінска, 80 працэнтаў жылых дамоў горада былі ўзарваны, астатнія — моцна пашкоджаны. Калі наступіў час ганейных упэкаў гітлераўцаў, яны з вар'яцкай ярасцю мінавалі жылыя дамы, што яшчэ ўцалелі, але ў іх ужо не засталася часу, каб узарваць іх. Зусім непашкоджанымі засталіся толькі два будынкі: Дом ураду і Дом афіцэраў — у абодвух будынках у гады вайны былі разкватэраваны фашысцкія афіцеры і салдаты. Такім быў Мінск летам 1944 года.

Калі мы праходзілі па самых прыгожых вуліцах Мінска, нам паказвалі той адзін, то другі будынак, гаворачы, што ён ужо стары, таму што пабудаваны 7—8 гадоў таму.

У Дзяржаўным выдавецтве БССР выйшлі ў друку і паступілі ў продаж наступныя кнігі:

Раман Сабаленка. «Мая эстафета». Вершы. Тыраж 4 тыс. экз., стар. 116. Цана 2 руб. 55 кап.

Юрэнці Рамановіч. «Народны артыст СССР Б. В. Платонаў». Тираж 5 тыс. экз., стар. 96. Цана 1 руб. 30 кап.

Казі народнаму СССР. Склад А. Якімовіч. Малюкі В. Ціхановіч. Тираж 30 тыс. экз., стар. 192. Цана 5 руб. 80 кап.

На кніжныя паліцы

Пісьмо ў рэдакцыю

Хто адказвае за рэкламу?

Як зрабіць цікавую і яркую рэкламу? Гэтым пытаннем ніхто па-сапраўднаму не займаецца.

Рэкламнае бюро пры Мінскім горвыканоме павіна тэрмінова прывесці ў поўны парадак свае пункты, прыгожа іх аформіць, павялічыць іх колькасць. Для таго, каб глядач не шукаў афішу патрэбнага аму тэатра, неабходна выдзеліць пастаянныя шчыты для кожнага з іх.

Робота рэкламнага бюро пры Мінскім горвыканоме зводзіцца толькі да ўстаноўкі шчытоў, якія робяць вельмі дрэннае ўражанне якасцю афармлення. Большасць з іх прымацавана да агародаў новабудоваў, і яны толькі знікае агарода пасля заканчэння будоўлі, дык знікае і рэкламы шчыт. Вельмі дрэнна, што на праспекце імя Сталіна, пачынаючы ад вуліцы Сведрава і да вуліцы Даўгабродскай, мы не сустракаем ніводнага шчыта. Архітэктары горада не ўлічылі і не адвалі месца для пабудовы прыгожых рэкламных тумб.

Патрэбна арганізаваць у Мінску Цэнтральную тэатральную касу, якая-б занялася пытаннем рэкламы, абсталяваць фотамастэрні, налажыць фотавітрыны спектакляў, зрабіць выстаўку партрэтаў вядучых акцэраў і г. д. Варта аформіць электрарэкламы, каб жыхары сталіцы і ўвечары маглі даведацца, што ідзе ў тэатрах.

У Мінску няма цэнтралізаванай установы па арганізацыі і выпуску афішы і рэкламы.

Усё гэта не патрабуе вялікіх затрат, трэба толькі зацікавіцца гэтай неадкладнай справай.

Неабходна скарыстаць папулярныя віды рэкламы — друк, радыё, фотавітрыны, лістоўкі, на якіх надрукаваны рэпертуар тэатраў на тыдзень.

К. КИТАЕВІЧ,
галоўны адміністратар тэатра імя Янкі Купалы.

ФЕЛЬТОН

У нетрах канцылярскіх сталоў

... Клецкі раён атрымаў сталы, — больш дзесятка самых звычайных канцылярскіх сталоў. Гэта значна падзея, мусіць, так-бы і засталася нікім непрыкметнай, калі-б... Але не будзем забягаць наперад.

— Таксама прастаў тры дні за адсутнасці транспарту. Ведаю, не павіна. Што ж гэта?

Сталы — спадчыны ад скасаваных барававіцкіх абласных арганізацый — згрудзілі не абы куды, а ў памяшканне райвыканкома, імі заваліў гэты праходзі і калідоры. Размяшчаваць сталы ўзяўся сам Міхаіл Ігнацівіч Карвіга, намеснік старшыні райвыканкома. Закрываўся ў сваім кабінце, Карвіга доўга сядзеў над разграфленым аркушам паперы.

— Дык гэта-ж масавая з'ява! Дайце старшым указаны. Яны не толькі копей не даюць, але і памяшканняў не выдзяляюць, дагавары на дэманстрацыю сельскагаспадарчых фільмаў не заключаюць. Старшыня калгаса «Савецкая Беларусь» катэгорычна адмовіўся...

— Фінандзе!.. Фінандзе!.. — мармытаў ён, чухачы кончыкам алоўка ля вуха. — Фінандзеў трэба даць пару сталаў...

— Што ты яшчэ хочаш? — наморшчыўся Карвіга.

— Райсбесе... Райсбесеу хопіць і аднаго стада. Комунае... — Можна!

— Але-ж мы — аддзел райвыканкома! Карвіга здзіўлена ўставіўся на інструктара і хвіліну глядзеў, неміргнуўшы вочкам. Здзіўленне і разгубленасць адбіліся на яго твары. Можна ў гэтую хвіліну ён упершыню ўспомінуў, што раёны аддзел культуры — спраўды адзін з аддзелаў райвыканкома, кіраваць якім і класіфікацыя аб якім абавязаны кіраўнікі райвыканкома, у тым ліку і ён, Міхаіл Ігнацівіч Карвіга. А ён?

— Да вас цяпер зусім не працаюць! — з усмешкай загаварыла маладая жанчына. — Я цябе пытаю, што трэба? — За данамогай прыйшла. Вразумейце, Міхаіл Ігнацівіч, уборна ідзе, людзі з такім стараннем працуюць, а вечаарам адначасна не могуць культуры. Кіно глядзець не могуць! Кіноперасоўкі прастойваюць. Восем кіноапаратуры Кендыш зноў прастае ўжо сутак. І толькі таму, што старшыня калгаса тав. Калодкін катэгорычна адмовіўся даць каня перавезці апаратуру. Другі кіноапарат...

— Галоўнае — вашай дапамогі. А яшчэ: дайце нам адзін стол.

— Ну, што табе? — недарэчна спытаў Карвіга.

— Яна таварыш! — твар Карвігі пакрыўся барвовымі плямамі, але, зусім нечакана, ён усміхнуўся і жартаўліва загаварыў: — Ну і гарачыя ўсе! Не пагугараць, не папрасяць і — прысь! Шуміш, а стол табе ўжо выдзелен. Вазмі той, што ля ўваходу стаіць. Задволенай?

— Не усёім. Стол сталом, а дапамога дапамогай.

Аня Андрэўна выйшла, агледзела «спадараваны» ёй старынікі стол і ўздыхнула: — Усё лепш, чым штодзень блукаць з аднаго стада на другі...

манетрувца... раз у два-тры месяцы. У раёне вабярыца больш дзесяці вёсак, дзе за гэты год наогул не паказалі ні аднаго фільма. І як вынік — план па кіноабслугоўванню сельскага насельніцтва выканан менш чым на палавіну.

Перанесла Церахава стол у аддзел, складала ў шэфяды дакументы, а ўсё-ж не супакоілася: паскардзілася, што не дапамагае райвыканком новаму аддзелу, збыўся аб ім. Паскардзілася, ды цяпер і сама не рада...

А з культуры-масавай работай як? Спытаўце перагата старшага калгасніка раёна і задайце яго пытанне: — Калі для вас лепшым чытаць? — Калі? — перагатае ён. — А праўду кажуць, не памятаю. Ні то ў мінулым, ні то ў пачатку гэтага года...

«Ах, вось як адкавалі за мая добра-дзейнасць!» — з лютасцю вымаўліў у думках Карвіга і пайшоў (упершыню з часу стварэння) у раёны аддзел культуры.

У многіх калгасах ёсць добрыя клубныя памяшканні. І амаль ні ў адным калгасе няма гурткоў мастацкай самадзейнасці. А дзе яны і ёсць, дык толькі на паперы...

— Дзе сядзіць Церахава? — з парогу грывнуў ён.

— Калі вы і далей будзеце так адноўціца да аддзела культуры, — і буду скраціцца куды трэба. Так працаваць далей не магчыма! — не сціраўся Церахава.

— Яна на раёне. А што здарылася? — зірнуўшы на раз'юшаны твар намесніка старшыні, спытаў загадчык аддзела тав. Сазановіч.

— Калі вы і далей будзеце так адноўціца да аддзела культуры, — і буду скраціцца куды трэба. Так працаваць далей не магчыма! — не сціраўся Церахава.

— Яна на раёне. А што здарылася? — зірнуўшы на раз'юшаны твар намесніка старшыні, спытаў загадчык аддзела тав. Сазановіч.

— Усё лепш, чым штодзень блукаць з аднаго стада на другі...

— Усё лепш, чым штодзень блукаць з аднаго стада на другі...

Дэкадэнцкі дурман

У часопісе «Каліфорні Кватэры» буржуазны крытык Нельсан Альгрон змясціў артыкул пад назвай «Незабытае Амерыка». Гэты артыкул сведчыць аб некаторых зменах, характэрных для амерыканскай буржуазнай літаратуры. Высветляецца, што літаратура, якая нахабна і адкрыта служыла пануючым класам, літаратура, што прапагандае вайну, літаратура сядзецкая і крывавае, літаратура забойцаў і злачынцаў перастала задавальняць нават непацітрабальнага амерыканскага абыякавага. Чытач хоча часосці іншага. Чо-ж? Гэтага пакуль што не ведае аўтар артыкула.

Між іншым, такі настрой характэрны не толькі для маладых пісьменнікаў. Аб гэтым-жа прыкладна гаворыць у сваіх апісаных выступленнях і вядомы амерыканскі буржуазны пісьменнік Эрнест Хемінгуэй. У 1954 годзе ён выпусціў новы роман «Сонца зноў устае», прысвечаны тэніс, інтымным перажыванням каханні. У прамове да гэтага рамана Хемінгуэй піша аб «стольнасці века», аб тым, што «толькі супакойваючая кніга цяпер патрэбна». Ён спадзяецца, што «супакойваючая кніга» будзе «лячыць усё хваробы жыцця». Па сутнасці ён таксама заклікае да ўцёкаў ад грамадскага жыцця, ад палітычнай барацьбы.

«У літаратуры намеціўся наварот да адлюстравання ціхага, спакойнага жыцця!» — піша Нельсан Альгрон. «Палітыка, криминыяльны ахвяры, моцныя страцілі, усё гэта ўжо не хваляе чытача. Ён чакае іншага. Літаратура павіна не хваляваць яго, а супакойваць!»

Падобныя працэсы характэрны і для амерыканскага выяўленчага мастацтва. Нядаўна ў Лос-Анжэлесе адкрылася вялікая «Усеамерыканская» мастацкая выстаўка. Паводле наведанняў крытыкі, на выстаўцы пануе «акадэмічны натуралізм». Мастакі нібы вярнуліся да адлюстравання жыцця. Няма незвычайных, вельмі утончаных, умоўных, фарызальных вышэйшых формаў. Але якое жыццё адлюстравваюць амерыканскія буржуазныя мастакі? На выстаўцы адзілае мейства непазбаўных забітых, завінутых куткоў, надморнаў, голых твараў. Прагрэсіўная газета «Дэйлі піпл Ворд» называе выстаўку «сантыментальнай». «Калі верыць мастакам, усё ў нашай краіне добра», — піша аглядальнік гэтай газеты. Адначасна ў другім канцы краіны, у Філадэльфіі, адкрылася другая мастацкая выстаўка, на якой у вялікай колькасці прадстаўлены адлюстраваныя экзатычныя фруктаў, камяняў або эстэтызаваныя жаночыя партреты.

Гэты курс на «супакойваючым» літаратуры характэрны не толькі для аўтара артыкула «Незабытае Амерыка». Гэта, як відаць, новы курс усёй буржуазнай амерыканскай літаратуры, якая выконвае заказ пануючых класаў. Да апошняга часу іх літаратура спрабавала мабілізаваць чытача на вайну, паланіць яго «прыгажосцю» криминыяльных злачынстваў. Але такая літаратура яўна перастала вабіць чытача. Цяпер паўстала іншая задача. Трэба адцігнуць чытача ад жыцця, адурманіць яго. Характэрна, што некаторыя рэкламы амерыканскіх новых кніг сугучны гэтым настроям, якія выказаны ў артыкуле Альгрона.

Вось яны: «Забудзьце аб крыві і злачынствах і правядзіце некалькі дзён у амазонскай каханні і руж!» — так рэкламуецца новы роман Есен Дэн «Пераўтварэнне».

«Навошта вам жыццёвыя хваляванні, калі можна супакоіцца, чытаючы гэты роман!» — заклікае рэклама кнігі «Чорны кот» Дэві Вара. Што-ж датычыць рэкламы кнігі Дорф Фейса «Парыў каханні», дык яна яшчэ больш адкрытая. «Забудзьце палітычныя жахі і напружасць ў свет каханні. Толькі аб каханні гаворыць гэта кніга».

Яшчэ нядаўна ў Амерыцы мастацкія выстаўкі называліся: «Канец свету» або «Атамны век». Цяпер у Чыкага адкрылася выстаўка «Жаночыя вачы». Вядома, «жаночыя вочы» — гэта куды спяваўнай, чым атамная бомба... Паводле наведанняў мастацкага часопіса «Арт няс», на выстаўцы прадстаўлена да тысяч адлюстраваных жаночых вачэй, уякі колераў і адценняў. Асабліва тут прасявіўся мастак Тільгерт, які стварыў вялікае палатно: ён адлюстравуе жаночае нокца ў гэтай рэальнасці за арыгінал. Паводле часопіса «Арт няс», які стаючына выстаўка да гэтай выстаўкі, прызнаў гэты відочыцца «страшлівым».

У амерыканскай літаратуры з'явілася новая літаратурная школа. Буржуазныя маладыя людзі, у нядаўнім мінулым выхаваныя прывіляваных вышэйшых школ, якія выступалі цяпер у літаратуры, горада называюць сябе «цывілізаванымі». Характэрна сама назва гэтай новай літаратурнай школы. «Цывілізаваным» як быццам-бы процістаўляюць сябе ўсёй ранейшай амерыканскай класічнай літаратуры. Атрымаўшыцца так, нібы Уілгем, Марк Твен ці Драйвер былі не цывілізаванымі, а вось Джон Жам і Эрык Вартан, які мала чым сабе прывялі, яны, моў, вышэйшай пачынаюць цывілізацыю. «Тэарэтык» гэтай групы Джон Жам у сваіх умоўнена разрэкламаваных «запісках» выступае са своеасаблівым маніфэстам, у якім ён называе амерыканскую літаратуру мінулага «літаратурай істырыкаў». Да чаго-ж заклікае правадар «цывілізаваных»? Да ўцёкаў ад усёх хваляванняў жыцця, ад палітыкі, ад грамадскай. Ён заклікае пісьменнікаў ехаць у глухія месцы далёкага Захаду, каб там «скандэнтавацца і назіраць ціхае, спакойнае жыццё».

Што-ж датычыць амерыканскіх буржуазных скульптараў, дык для іх характэрна цыта да прымытыва. Да нядаўняга часу да старажытнага індзейскага мастацтва амерыканскія мастакі ставіліся з апады. А цяпер модны скульптар Джозеф Чыльмобль нават зрабіў педэстаў ў Перу і зам знайшоў «свечныя вытокі мастацтва». Задача мастацтва, па яго думцы, «бажественнае сузіранне, якое асабліва ярка перададзена іменна ў мастацтве старажытных індзейцаў».

Мінск адраджэў і стаў больш прыгожым, чым быў раней. Яго новая гісторыя з'яўляецца прыкладам таго, што мірнае стварэнне жыцця перамагае ўвесь спусташэнні. Тут, на савецкай зямлі, падарвалі крах і прывал вярціцы мары і агідныя планы Гітлера. Гэта — сур'ёзнае папярэджанне для ўсіх прадаўжальнікаў яго антысавецкай вайскай палітыкі.

Такі новы амерыканскі варыянт «эстэтыка мастацтва», дадзена ад надзейных праблем жыцця. У гэтым тэорыі «цывілізаваных» і іх пашлеціў унізілі, вяртама, ад таго, што буржуазныя кіраўнікі мастацтва, а таксама бізнесмены, якія жывяцца на мастацтве (выдаўцы, арганізатары мастацкіх выставак і іншыя), адчулі, што адкрытая прапаганда вайны ў мастацтве здольна, бадай, прывесці да адморных вынікаў. Нават самы цёмны амерыканскі абыякавец стаімаў ад прапаганды вайны, таксама, як і ад прапаганды забойстваў і гвалту. Восем чым тамашчыцца адступленне на пазіцыі «чыстага мастацтва». Але гэты новы кірунак у амерыканскім буржуазным мастацтве ёсць спроба адцігнуць увагу чытачоў і гледзючых ад грамадскіх задач, ад барацьбы за мір і дэмакратыю, за народныя ітарэсы.

Наўрад каго здзіўляць гэтыя «адкрыцці». За іх высокапарнымі словамі аб нібыта цывілізуючым ролі літаратуры адчуваецца характэрная для некаторых слаба буржуазнай моладзі боізнасць жыцця, боізнасць грамадскай і палітычнай барацьбы. Рух «цывілізаваных» — гэта новы амерыканскі варыянт усім добра знамага буржуазнага «дэкадэна».

Наўрад каго здзіўляць гэтыя «адкрыцці». За іх высокапарнымі словамі аб нібыта цывілізуючым ролі літаратуры адчуваецца характэрная для некаторых слаба буржуазнай моладзі боізнасць жыцця, боізнасць грамадскай і палітычнай барацьбы. Рух «цывілізаваных» — гэта новы амерыканскі варыянт усім добра знамага буржуазнага «дэкадэна».

Лёс музыканта

Амерыканскі прагрэсіўны друк паведамае аб праследванні ў ЗША аднаго са старажытных музыкантаў — 87-гадовага Артура Таскани. Вядомаму дырыжорам пазавілі права кіраваць аркестрам Н'ю-Йоркскіх філармоніі, абінаваціўшы ў «комунізм» і «нацыянальнай здрадзе». Газета «Дэйлі уоркер» называе гэта «рэкордам недарочнасці».

Але фашысцкія заправілы не давалі спалоку славетнаму дырыжору. Ён атрымаваў ніякага пагражальных пісьмоў, і была нават спроба захапіць яго, каб звесці ў фашысцкую Германію. Жыццё Таскани было ў небяспецы. У пачатку 1942 года музыкант паслухаўся сваіх сяброў і прыняў запрашэнне Н'ю-Йоркскіх філармоніі.

— Яна на раёне. А што здарылася? — зірнуўшы на раз'юшаны твар намесніка старшыні, спытаў загадчык аддзела тав. Сазановіч.

У Н'ю-Йорку Таскани дырыжыраваў многімі канцэртамі, у якіх усяляўся барацьбу супраць фашызма. Ён па-новаму арганізаваў «Гім нацыі» Вердзі, які выконваў з вялікім поспехам, напісаў арыгінальны «Гім дружбы» — кампозіцыю гімнаў саванскіх дзяржаў. Яму-ж належыць арганізаваць «Інтэрнацыянала».

— Усё лепш, чым штодзень блукаць з аднаго стада на другі...

Іншы ў час другой сусветнай вайны прафашысцкія групы ў Амерыцы вялі кампанію супраць Таскани. Хутка пасля вайны ён быў пазбаўлены права кіраваць аркестрам у Н'ю-Йорку.